Nou poemes de Franco Fortini

Traducció i introducció de Narcís Comadira

Franco Lattes, fill de pare jueu i mare catòlica (Fortini és el cognom de la mare), va néixer a Florència el 1917. Es va llicenciar en Dret i Història de l'art i va participar com a militar en la Segona Guerra Mundial. El 1943, però, s'escapà a Suïssa i participà en la república partisana de Valdossola. Després de la guerra, va col·laborar en diverses revistes (*Comunità*, *Ragionamenti*, *Officina*, *Il manifesto*). Més endavant, ensenya a la Universitat de Siena. Gran polemista, sempre compromès i militant, participa en el fort debat cultural de la Itàlia de postguerra, influït per Brecht, que traduirà, Adorno i Lukács. Ha publicat assaigs, dels quals destaquen: *Dieci inverni* (1957), *Verifica di poteri* (1965) i *I poeti del novecento* (1977). Novel·la: *Sere in Valdossola* (1963), *L'ospite ingrato* (1966) i, evidentment, poesia.

La seva obra poètica completa, *Tutte le poesie*, és del 2015.[1] Abans, *Una volta per sempre* (1978) reunia els poemes escrits entre 1938 i 1973, o sigui els llibres *Foglio di via* (1946), *Poesia ed errore* (1959), *Una volta per sempre* (1963) i *Questo muro* (1973). Els poemes escrits entre 1973 i 1983 els va reunir a *Paesaggio con serpente* (1984). Poc abans de morir, a Milà, el 1994, va publicar *Composita solvantur*.

De Fortini ha escrit Antonio Porta: «Hi ha en Fortini la confiança de l'escriptor en la funció de la retòrica, de la persuasió estilística, i gairebé un negar-se d'entrada les possibilitats de la imaginació. La crònica i la història semblen ocupar-lo integralment.» Porta, que és un "modern", retreu a Fortini aquest negar-se les possibilitats de la imaginació, que, per Porta, són les provatures avantguardistes *après-la-lettre*. Fortini manté la seva postura per dues raons: la primera, com a refús de les "falses llibertats" creatives dins de l'organització cultural del capitalisme, i, la segona, perquè està convençut de la naturalesa essencialment antiprogressiva de la poesia. Fortini és un intel·lectual que té ben fonamentades les seves decisions. Això no li impedeix ser un magnífic poeta.

1. Tots els originals provenen de l'edició següent: Franco Fortini, *Tutte le poesie*, a c. di L. Lenzini, Milà: Mondadori, 2015.

ISSN 1135-9730 (paper), ISSN 2014-8828 (digital)

VISIT…

E questo è il sonno

E questo è il sonno, edera nera, nostra
Corona: presto saremo beati
In una madre inesistente, schiuse
Nel buio le labbra sfinite, sepolti.

E quel che odi poi, non sai se ascolti
Da vie di neve in fuga un canto o un vento,

O è in te e dilaga e parla la sorgente
Cupa tua, l'onda vaga tua del niente.[2]

La città nemica

Quando ripeto le strade
Che mi videro confidente,
Strade e mura della città nemica

E il sole si distrugge
Lungo le torri della città nemica
Verso la notte d'ansia

Quando nei volti vili della città nemica
Leggo la morte seconda,
E tutto, anche ricordare, è invano

E "Tu chi sei", mi dicono, "Tutto è inutile sempre",
Tutte le pietre della città nemica,
Le pietre e il popolo della città nemica

Fossi allora così dentro l'arca di sasso
D'una tua chiesa, in silenzio,
E non soffrire questa luce dura

Dove cammino con un pugnale nel cuore.[3]

2. De *Foglio di via e altri versi*, Torí: Einaudi, 1946, nova ed. corregida i augmentada, Torí: Einaudi; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 5.
3. De *Foglio di via e altri versi*, *cit.*; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 9.

I aquest és el son

I aquest és el son, heura negra, corona
nostra: aviat serem feliços
en una terra inexistent, entreoberts
en la fosca els llavis rendits, soterrats.

I aquell que odies, finalment, no saps si el sents
des de camins de neu en fuga, un cant o un vent,

o és dins teu i s'escampa i parla la fontana
tenebrosa teva, la vaga onada teva del no-res.

La ciutat enemiga

Quan vaig i vaig pels carrers
que em van veure confident,
carrers i murs de la ciutat enemiga;

i el sol es destrueix
seguint les torres de la ciutat enemiga
cap a la nit d'ànsia;

quan en els rostres vils de la ciutat enemiga
llegeixo la mort segona,
i tot, fins i tot recordar, és inútil;

i "tu qui ets?", em diuen, "tot és inútil sempre",
totes les pedres de la ciutat enemiga,
les pedres i la gent de la ciutat enemiga,

ah, si em trobés llavors dins de l'arca de pedra
d'alguna església teva, en silenci,
i no hagués de sofrir aquesta llum dura

en què camino amb un punyal al cor.

Foglio di via

Dunque nulla di nuovo da questa altezza
Dove ancora un poco senza guardare si parla
E nei capelli il vento cala la sera.

Dunque nessun cammino per discendere
Se non questo del nord dove il sole non tocca
E sono d'acqua i rami degli alberi.

Dunque fra poco senza parole la bocca.
E questa sera saremo in fondo alla valle
Dove le feste han spento tutte le lampade.

Dove una folla tace e gli amici non riconoscono.[4]

In una strada di Firenze

In una strada di Firenze
c'è una porta che dà in un cortile di pietra.
Graffiti antichi sono sulle pareti:
Ercole e l'Idra, Amore, corone di foglie,
allori incisi e roseti.
Non so chi sia nella casa. È come una chiesa tranquilla.
In alto il cielo riposa. Ogni cosa è al suo luogo.
Quando torno a Firenze, se vo per quella strada,
nel cortile entro e guardo:
passano in alto le nuvole naturali,
come monti si ombrano le pareti.
Anche in me stesso quelle nuvole passano,
anche in me stesso stanno quelle pareti.
Per questo guardo e guardo quel silenzio,
le corone di edera antichissime
e credo che una rosa esiti dentro il sasso.[5]

4. De *Una volta per sempre. Poesie 1938-1973*, Torí: Einaudi, 1978; nova ed. Torí: Einaudi, 1987; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 41.
5. De *In una strada di Firenze (1947-1954)*, dins *Poesia ed errore*, Milà: Feltrinelli, 1959; nova ed. Milà: Mondadori, 1969; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 131.

Permís de repatriació

Així doncs res de nou des d'aquesta altura
on encara ens parlem sense mirar-nos
i en els cabells el vent cala la nit.

Així doncs cap camí per davallar
sinó és aquest del nord on el sol mai no hi toca
i són d'aigua les branques dels arbres.

Així doncs d'aquí a poc sense paraules la boca.
I aquesta nit serem al fons de la vall
on les festes han apagat els fanals.

On la gentada calla i els amics no reconeixen.

En un carrer de Florència

En un carrer de Florència
hi ha una porta que dóna en un pati de pedra.
Esgrafiats antics campen per les parets:
Hèrcules i l'Hidra, Amor, corones de fulles,
llorers incisos i rosers.
No sé qui viu a la casa. És com una església tranquil·la.
A dalt, el cel reposa. Cada cosa és al seu lloc.
Quan torno a Florència, si vaig per aquell carrer,
al pati hi entro i miro:
passen a dalt els núvols naturals,
com les muntanyes s'aombren les parets.
També dins meu hi passen aquells núvols,
també dins meu estan drets aquells murs.
Per això miro i miro aquell silenci,
les corones antiquíssimes d'heura
i crec que hi ha una rosa dubtant dins de la pedra.

Ai poeti giovani

Noi dunque conosciamo che la rosa è una rosa,
la parola una cosa, il dolore un discorso,
che la voce più sola accorda molte grida,
che ogni cuore ricorda quante anime ha percorso.

Ma stretti all'ignoranza, al pianto e alla vendetta
impotente crediamo che il male in bene torni…
Il vero è altrove: e aspetta d'essere amato, viene
e va, come il mattino che per noi prega il giorno.[6]

Ai nostri caduti di Russia

Quando hanno chiesto un pane
gli hanno messo nel palmo una pietra,
una Madonna di stagno: e l'inganno.

«Lontano
tutti abbiamo una casa
e la mamma che accende una fiamma
la speranza e l'attesa»
gli hanno detto, per farli pregare.

Beati quelli che non pregarono.[7]

6. De *Poesia ed errore*, *cit.*; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 157.
7. De *Poesia ed errore*, *cit.*; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 166.

Als poetes joves

Bé, nosaltres sabem que la rosa és una rosa,
la paraula una cosa, que el dolor és un discurs,
que la veu solitària acorda molts de crits,
que els cors recorden quantes ànimes han creuat.

Pro estrets a la ignorància, al plor i a la venjança
impotent ens creiem que el mal es torna bé…
La veritat és fora: vol ser estimada, ve
i va com el matí que prega el jorn per nosaltres.

Als nostres caiguts de Rússia

Quan han demanat pa
els han posat a la mà una pedra,
una marededéu d'estany: i l'engany.

«Lluny
tots tenim una casa
i la mare que encén una flama
l'esperança i l'espera»
els han dit, per fer-los pregar.

Feliços els que no van pregar.

I destini generali

È vero che sono stanco:
questo scendere scale e salire
deride, finché uccide, gli stanchi.
Avere negli occhi pomeriggi interi
soli agri, irrazionali realtà!
Se nemmeno l'augurio mi dà gioia
allora sparire diventa necessario.

Se la gioia non mi vince
rovinando sulle querce
lavando le scogliere
invadendo la fronte

il rancore dell'inganno
e danno e pianto divorato e spento
anche distrutte queste labbra
e sciolti in creta gli occhi tanto ansiosi
veleno saranno e vergogna
nelle vene degli altri
e mai lasceranno le menti!

Secolo di calce e fluoro, bava
di aniline e corpi come lava
di visceri: ecco i cordiali aperitivi
con gli assassini e la valutazione
obiettiva del niente… Se non trionfo
dureranno eterni,
saranno in uno che è me stesso, me
sempre sopravvissuto.

Immortale io nei destini generali
che gli interessi infiniti misurano
del passato e dell'avvenire, io pretendo
che il registro non si chiuda
che si cerchi ragione, che si vinca
anche per me che ora voce mozza vo,
che volo via confuso
in un polverio già sparito
di guerre sovrapposte, di giornali,
baci, ira, strida…[8]

8. De *I destini generali (1955-1957)*, dins *Poesia ed errore*, *cit.*; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 177.

Els destins generals

Ben cert que estic cansat:
aquest baixar i pujar escales
es burla, fins que els mata, dels cansats.
Tenir davant dels ulls tardes senceres,
soles, aspres, irracionals realitats!
Si ni tan sols l'auguri em porta joia
llavors desaparèixer és necessari.

Si la joia no em venç
arruïnant alzines
rentant penya-segats
envaint el front

el rancor de l'engany
i dany i plany devorat i apagat
destruïts fins i tot aquests llavis
desfets en creta els ulls tan ansiosos
verí seran i vergonya
a les venes dels altres
i mai no deixaran les ments!

Segle de calç i fluor, bava
d'anilines i cossos com lava
de vísceres: vet aquí els cordials aperitius
amb els assassins i la valoració
objectiva del no-res… si no triomfo
duraran eterns,
seran per sempre en un que és jo mateix,
sempre supervivent.

Immortal jo en els destins generals
que els interessos infinits mesuren
del passat i del futur, pretenc
que no es tanqui el registre,
que es busqui la raó, que es venci
també per mi que ara vaig amb veu moixa,
que voltejo confús
pel polsegar ja desaparegut
de guerres sobreposades, de diaris,
petons, ira, xisclets…

I lampi della magnolia

Vorrei che i vostri occhi potessero vedere
questo cielo sereno che si è aperto,
la calma delle tegole, la dedizione
del rivo d'acqua che si scalda.

La parola è questa: esiste la primavera,
la perfezione congiunta all'imperfetto.
Il fianco della barca asciutta beve
l'olio della vernice, il ragno trotta.

Diremo più tardi quello che deve essere detto.
Per ora guardate la bella curva dell'oleandro,
i lampi della magnolia.[9]

La promessa

Adempio alle dure passioni della vecchiaia
ai conforti minimali della freddezza
ai doveri fantastici dei lavandini.
Dormo la schiena volta a oriente
e il filo di fuoco sul muro è: l'infanzia ignobile.
Ho l'età di mio padre e i sogni che rammento
sono di errori rimediabili, consulti nei dizionari
sono di dispute cavernose, di prati acuti
dove passa uno che non capisce
uno che non ha nulla da capire
dove non c'è ragione ma solo infamia.
Quel che mi accade non è bello.

Qualcosa mi è stato detto
che debbo ricordare meglio: che
quanto di me si consuma sarà cibo e bevanda di molti.
Non so se mette conto ritrovare tra le mie carte
le precise parole della promessa.[10]

9. De *Paesaggio con serpente (versi 1973-1983)*, Torí: Einaudi, 1984; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 393.
10. De *Paesaggio con serpente (versi 1973-1983)*, *cit.*; ara a *Tutte le poesie*, *cit.*, p. 479.

Els llampecs de la magnòlia

Voldria que els vostres ulls poguessin veure
aquest cel tan serè que ara s'ha obert,
la calma dels teulats, l'abnegació
del riu d'aigua que s'escalfa.

Els mots són aquests: existeix la primavera,
la perfecció lligada a l'imperfecte.
Ara el flanc de la barca eixuta beu
els olis del vernís, l'aranya trota.

Direm més tard allò que ha de ser dit.
De moment mireu la bella corba del baladre,
els llampecs de la magnòlia.

La promesa

Mantinc les dures passions de la vellesa,
els conforts mínims de la fredor,
els deures fantàstics de les aigüeres.
Dormo d'esquena a l'orient
i el fil de foc sobre el mur crema: la infantesa innoble.
Tinc l'edat del meu pare i els somnis que recordo
són d'errors remeiables, consultes als diccionaris,
són de disputes cavernoses, de prats punxents
on passa algú que no entén res,
algú que no té res a entendre,
on no hi ha raó sinó només infàmia.
Allò que em passa no és pas bell.

Alguna cosa m'ha estat dita
que he de recordar millor: que
tot el que de mi es consumeix serà menja i beguda de molts.
No sé si val la pena trobar entre els meus papers
les paraules precises de la promesa.